

STŘEDOVĚK – STÁT

1. První, Druhý, Nový a Třetí Řím

Ve středověké Evropě, v západní křesťanské stejně jako ve východní řecko-slovanské, vycházelo veškeré oprávnění ze starého Říma. Konstantin Veliký, „zakladatel“ Konstantinopole, vytvořil proto ve svém hlavním městě na východě, v Konstantinopoli, kolem roku 317 „Druhý Řím“. Karlu „Velikému“ nestačilo kolem roku 800, že franckou říši rozšířil z jejích původních hranic mezi Loirou a Rýnem až k Pyrenejím a k Harcu. Francký král se stal spíše imperátorem Augustem, francký panovník se proměnil, ostatně nikoliv bez odporu na vlastním dvoře, v římského panovníka a prohlásil Cáchy za „Nový Řím“. Moskevský velkokníže Ivan III. Po dobytí Konstantinopole Turky učinil Moskvu kolem roku 1500 „Třetím Římem“ a ztělesňoval od této doby se svými následovníky až do roku 1917 východořímskou císařskou tradici ve východní tradici.

Převzato z: Seibt, F.: Zrození Evropy. Průběžná zpráva o posledních tisíci letech. Praha 2004, s. 215-216.

2. Assizy Jerusalemské (12. stol.)

... Když se vazal stává leníkem svého pána, má říci: „Pane, stávám se tvým leníkem pro toto léno (zde jmenuje léno, pro které skládá přísahu) a slibuji, že tě budu podporovat a chránit jako svého pána proti všem osobám a proti všemu, co žije a je smrtelné“ A pán má odpovědět: „Přijímám tě v boží a ve své víře.“ A má ho políbit na ústa na znamení víry.

A muž, který složil přísahu, je vázán ke svému pánovi lenní věrností, kterou mu prokazuje, a přísahou, kterou mu složí, aby ho ochraňoval a bránil proti všem osobám a proti všemu, co žije a co je smrtelné; to mu slibuje při složení přísahy. Od toho okamžiku je zavázán, že nikdy nepozvedne ruku proti tělu nebo osobě svého pána, ani nebude souhlasit či připouštět, aby to dělali jiní. Nesmí ani vzít či dát příkaz k odnětí něčeho, co patří pánovi, jehož je leníkem. Žádný muž ani žena nesmí radit ani jednat proti svému pánovi, pokud to sám pán nepovolí; ani nesmí muž či žena hovořit u soudu proti svému pánovi bez jeho souhlasu. Pokud by tak učinil, dostane se do konečného rozsudku soudního dvora v záležitostech, které jsou vedeny proti jeho pánovi. Nesmí ani zvednout zbraň proti svému pánovi, jemuž je vázán věrností. Nesmí ani urážet svého pána, ani souhlasit s tím, aby tak činili druzí. Nesmí se ani dotknout těla ženy nebo dcery svého pána ani s nimi nesmí tělesně obcovat, pokud by se tak nestalo v manželství, ani se sestrou svého pána, pokud je pannou v domě jeho pána; nesmí ani strpět, aby tak činil někdo jiný. Musí dávat věrně radu svému pánovi ve všem, nač je o radu tázán.

Pán nesmí vztáhnout ruku nebo ani dovolit jinému vztáhnout ruku na osobu svého vazala a proti jeho lénu, pokud by se tak nestalo rozsudkem soudu. A pán je zavázán svým leníkům věrností, která mezi nimi existuje ve všem, protože mezi pánem a jeho mužem existuje věrnost a věrnost musí být společná oběma ve všech věcech výše zmíněných. Každý musí dodržovat svoji věrnost vůči druhému pevně a úplně. A vazal je vázán svému pánu o to víc, že musí sáhnout k násilí, když má osvobodit svého pána z vězení, jestliže je o to pánem žádán nebo mu to pán vzkazuje. A každý mu je zavázán věrností svému pánovi, jestliže tento potřebuje zbraně a je opěšalý proti nepřítelům na jakémkoliv místě, kde je v nebezpečí smrti, a musí mu všemi silami pomoci na koně a zachránit ho z nebezpečí. Když není schopen tak učinit, musí mu dát svého vlastního koně nebo cokoliv jiného, jestliže o to pán žádá. A kdokoliv neudělá některou z těchto věcí pro svého pána, zradil svoji věrnost vůči němu. A jestliže to pán může dokázat u soudu, může učinit jemu a jeho vlastnictví to, co se dělá muži,

který zradil svoji přísahu. Ale jestliže se postará o to, aby udělal tyto věci pro svého pána, pán je zavázán svou přísahou osvobodit jej od těch, které si udělal nepřáteli, když ho osvobozoval.

Převzato z: Hrochová, V.: Křížové výpravy ve světle soudobých kronik. Praha 1982, s. 121-123.

3. Lenní smlouva (1194)

Roku vtělení Páně 1194, [dne] 29. května. Já, Raymond, z boží milosti vévoda narbonnský, hrabě toulouský, markrabě provensálský a hrabě melgueilský, syn hraběnky Faidity, za sebe atd. odevzdávám v léno tobě, Vilémovi, pánu Montpellier, synu zesnulé vévodkyně Matyldy, a tvým nástupcům navěky, celý hrad Frontignan se všemi jeho příslušenstvími, atd. Za [toto] shora řečené léno jste však, ty a tvoji nástupci, zavázáni poskytovat mně a mým nástupcům podporu a pomoc proti všem lidem, toliko však svým hradem a hradními lidmi a rytíři atd. K tomu já, Vilém, pán Montpellier, ... přijímaje od tebe, svého pána Raymonda, do léna řečený hrad Frontignan se všemi shora řečenými úmluvami, přísahám ti věrnost ... a že samotný hrad ... za jakékoli války, kterou ty a nástupci tvoji povedete s kýmkoli jiným (na území) od Rhony až po řeku Ebro, já a mí nástupci pokaždé, kdy si to budete přát, dáme k vaší dispozici atd. Jestliže však leníci nebo kdokoli jiný dříve řečený hrad zaberou nebo podrží násilím, poskytneme si navzájem jeden druhému podporu a pomoc ke znovunabytí hradu atd. A já, hrabě Raymond, v dobré víře slibuji, že si zachovám ... 23 vojáků v dříve řečeném hradu z leníků. Svědky těchto všech [úmluv] jsou R., biskup lodévký ...

Převzato z: BALÍK, Stanislav a kol. (eds.): Texty ke studiu obecných dějin státu a práva II. Feudální stát a právo. Praha: SPN, 1974, s. 80-81.

4. Magna Charta Libertatum (1215)

Jan, z boží milosti anglický král, pán Irska, normanský a akvitanský vévoda a andegavský hrabě – posílá pozdrav – arcibiskupům, biskupům, opatům, hrabatům, baronům, soudcům, lovčím, místohrabitům, představeným, úředníkům a všem vykonavatelům a svým věrným. Vězte, že z božího vnuknutí a pro spásu své duše a duše všech svých předchůdců a dědiců, k boží cti a k povýšení svaté církve, a k nápravě svého království, - s radou ctihodných svých otců, Štěpána canterburského arcibiskupa, primase celé Anglie a kardinála svaté římské církve, Jindřicha dublinského arcibiskupa, ... biskupů; ... a šlechticů ... a jiných svých věrných;

1. [že] jsme především dali přednost bohu a touto naší po ruce jsoucí listinou jsme, za sebe a za své dědice na věky potvrdili svobodu anglické církve a její nedotčená práva a její neporušené svobody; a to chceme, aby se zachovávalo; což je zjevně z toho, že jsme jí povolili největší a zvláště naléhavou svobodu voleb, ...

2. Jestliže některý z našich hrabat nebo baronů nebo z těch ostatních, kdo od nás jako od své hlavy drží půdy se závazkem vojenské služby, zemře a bude tu v době smrti jeho plnoletý dědic povinný zaplatit dávku z nápadu léna, necht' má své dědictví za tuto starobylou dávku; to je dědic nebo dědici hraběte z celého hrabství za sto liber; dědic nebo dědici barona z celé

baronie za sto liber; dědic nebo dědici rytíře z celého rytířského léna od sta solidů výše; a kdo byl povinen zaplatit méně, necht' dá méně podle starobylého lenního obyčeje.

12. Bez společné rady našeho království necht' se neukládá v našem království žádný štitový poplatek nebo výpomoc, leda na výkup mé královské osoby ze zajetí a na povýšení [pasování] našeho prvorozeného syna na rytíře a jednou na sňatek naší prvorozené dcery, a k těmto [účelům] t' se poskytne jen rozumná výpomoc, podobným způsobem ať se postupuje při výpomocích poskytovaných londýnskou obcí.

13. A londýnská obec ať má všechny své starobylé svobody a svobodné obyčeje, jak na souši, tak na vodách. Mimo to chceme a dovoluje, aby všechna ostatní města a hrady, a městečka, a přístavy měly všechny své svobody a svobodné obyčeje.

14. Abychom měli společnou radu království k povolení výpomoci v jiných případech, než v oněch třech nahoře uvedených, a k povolení štitového poplatku, dáme svými pečetenými listy [po jednotlivu] sezvat arcibiskupy, biskupy, opaty, hrabata a větší barony; a mimoto dáme všeobecně [hromadně] sezvat místohrabaty a svými vykonavateli všechny ty, kdo od nás jako od své hlavy drží půdu; na určitý den, to je na lhůtu nejméně čtyřiceti dnů, a na určité místo; a ve všech písemných pozváních uvedeme důvod pozvání; a když bude takto pozvání provedeno, počne ve stanovený den jednání podle rady přítomných, i když nepřijdou všichni pozvaní.

20. Upadne-li někdo do naší nemilosti, ať je svobodný člověk pokutován při nepatrném trestném činu podle druhu trestného činu; a při velkém trestném činu ať je pokutován podle velikosti trestného činu, s nedotčením jeho výživy přiměřené jeho držbě; a kupec týmž způsobem se zachováním jeho obchodního [nutného, základního] boží; a sedlák ať je týmž způsobem pokutován se zachováním pluhu a nutného hospodářského nářadí; ...

21. Hrabata a baroni ať jsou pokutováni jenom prostřednictvím osob sobě rovných a pouze podle druhu trestního činu.

35. Po celém našem království ať je jedna míra vína, a jedna míra piva, a jedna míra obilí, a to londýnská čtvrtka, a jedna šíře barevných látek a obyčejných látek na šaty a látek na pancéřové košile, a to dva lokte mezi krajinkami; o vahách pak ať platí to, co bylo stanoveno o mírách.

39. Necht' žádný svobodný člověk není zatčen, či uvězněn, nebo vypuzen z držby, nebo prohlášen za psance, nebo poslán do vyhnanství, nebo nějakým způsobem ničen nebo námi stíhán nebo obesílán, leda po zákonném soudu osob sobě rovných nebo podle zákona země.

52. Bude-li někdo námi bez zákonného soudu osob sobě rovných vypuzen z držby nebo vyhnán ze země, tvrzí, svobod, nebo ze svého práva, ať mu vše ihned navrátíme; a vznikne-li o tom rozepře, tu ať o ní rozhodne soud dvacetipěti baronů, o nichž je zmínka níže v zaručení míru; ...

61. Když pak pro Boha a k nápravě našeho království a k lepšímu zahlazení rozporu vzniklého mezi námi a našimi barony, jsme [baronům] toto všechno, co bylo nahoře řečeno, povolili a chtějíce, aby se navždy z toho v plné a pevné jistotě těšili, dáváme jim a povolujeme dole popsanou záruku; aby si totiž baroni zvolili podle své vůle dvacet pět baronů z království, kteří budou mít povinnost podle veškerých svých sil zachovávat, držet a dát zachovávat mír a svobody, které jsme jim povolili, a touto po ruce jsoucí naší listinou potvrdili, tak totiž, že, jakmile my nebo naše soudce nebo naši vykonavatelé nebo někdo z našich úředníků, v něčem proti někomu pochybíme nebo překročíme nějaký článek míru nebo bezpečnosti, a o poklesku budou zpraveni čtyři z dvaceti pěti baronů nahoře zmíněných, oni čtyři baroni k nám přistoupí a přednesou nám poklesek; budou žádat, abychom onen poklesek dali ihned zahladit. A jestliže poklesek neodklidíme nebo, budeme-li mimo království, jej nezahladí náš soudce během čtyřiceti dnů, počítaných od času, kdy byl oznámen nám, nebo, budeme-li mimo království, našemu soudci, přednesou čtyři řečení baroni onu záležitost ostatním z dvaceti pěti baronů a oněch dvacet pět baronů s obcí celé

země at' nás tísní a budou nás obtěžovat všemi způsoby, kterými budou moci, totiž zabíráním hradů, zemí, statků a jinými způsoby, kterými budou moci, dokud nebude zjednána náprava podle jejich rozhodnutí, aniž sáhnou na naši osobu a na osoby naší královny a našich dětí; ...

62. A všechny zlovolnosti, ... od počátku roztržky ... plně promíjíme ...

63. Pročež chceme a rozhodně nařizujeme, aby anglická církev byla svobodná a aby lidé v našem království měli a drželi všechny uvedené svobody, práva a povolení, dobře a v míru, svobodně a klidně, plně a nerušeně, pro sebe a své dědice, ve všech záležitostech a na všech místech, navždy, jak bylo řečeno.

Přísahali jsme my i naši baroni, že bude všechno nahoře řečené zachováváno s dobrou vírou a bezelstně.

Svědky byli osoby výše uvedené a mnozí jiní.

Dáno z našich rukou ...

Převzato z: Kol. edit.: Moderní dějiny státu a práva v dokumentech II. Státy západní Evropy a USA. Brno 1993, s. 205-209.

5. O volbě římského krále – Sachsenspiegel (kolem 1220)

Při císařské volbě je první arcibiskup trevírský, druhý mohučský, třetí kolínský. Ze světských je první při volbě falckrabí rýnský, říšský truksas, druhý vévoda saský, maršálek, třetí markrabí braniborský, komorník. Říšský číšník, král český, nemá volebního hlasu, protože není Němec. Kromě toho volí všechna knížata, duchovní i světská. Nahoře jmenovaní v císařské hodnosti nemají volit podle své vůle, ale mají odevzdat hlas tomu, kterého všechna knížata zvolila za krále.

Převzato z: Kol. edit.: Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu I. Praha : SPN, 1962, s. 146.

6. Zlatá bula Karla IV. – Norimberský zákoník (1356)

Kapitola VI

Jak se kurfiřti srovnávají s jinými obecnými knížaty

Nařizujeme, že při slavnostním shromáždění císařského dvora, kdykoli se bude v budoucnosti konat, řečení kurfiřti církevní i světské budou povždy zaujímat svá místa podle předepsaného pořádku a způsobu, napravo i nalevo, beze změn, a žádný jiný kníže, at' je libovolného stavu, důstojností, výtečností či postavení, naprosto nesmí dostávat přednost před nimi ani před některým z nich, a to při libovolném úkonu týkajícím se dvora ani při chůzi, ani při sezení či stání; přitom důrazně připomínáme, že při takových to shromážděních dvora bude jmenovitě český král dostávat bez jakékoli změny přednost ve všech jednotlivých místech a při všech jednotlivých řečených úkonech před každým jiným králem – byť by se i skvěl libovolným jedinečným a zvláštním důstojenstvím –, pokud by se snad při nějaké příležitosti či z nějaké příčiny dostavil nebo byl právě přítomen.

Kapitola VII

O nástupnictví knížat

(1) Mezi nesčetnými starostmi, jimiž se každodenně, kvůli zdaru Svaté říše - jíž s pomocí Boží šťastně stojíme v čele - vysiluje naše mysl, se naše přemýšlení upíná především k tomu, že mezi kurfiřty Svaté říše by mohla trvale zavládnout vytoužená a blahodárná věčná jednota a že srdce těch, jejichž prozíravost ve své době dokáže zmítajícímu se světu prospívat tím pohotověji a tím snáze, čím nepatrnější rozkol se mezi ně vplíží a čím čistší lásku se podaří ohlídat, by mohla trvale přebývat v upřímné lásce, pokud jen by se odstranily nejasnosti a pokud by právo každého z nich bylo jasně vyhlášeno. Nuže, bylo všeobecně, daleko široko rozhlášeno a takřka po celém světě proslula ta zřejmá věc, že slavný český král a slavný rýnský falckrabě, slavný saský vévoda a slavný markrabě braniborský díky moci svého království a svých knížectví mají spolu s dalšími knížaty, totiž knížaty duchovními, svými spoluvoliteli, právo, hlas a místo při volbě římského krále, budoucího císaře, a že se zároveň považují, spolu s knížaty duchovními, za pravé a zákonné kurfiřty Svaté říše a že jimi jsou. Aby se mezi syny těchto světských kurfiřtů nemohla v budoucích dobách vyskytnout záminka k pohoršením a sporům ohledně práva, hlasu a řečené moci a aby se nemohlo obecnému dobru zabraňovat nebezpečnými průtahy, toužíme s pomocí Boží blahodárně předejít budoucímu nebezpečí, a proto stanovujeme a na základě císařské moci tímto po všechny časy platným zákonem nařizujeme, že poté, co svěští kurfiřti, či kterýkoli z nich, přestanou být, přejde právo, hlas a moc této volby svobodně a bez námitek jakéhokoli člověka na jejich zákonného prvorozeného syna laika, a kdyby ten nebyl, pak na prvorozeného syna tohoto prvorozeného, rovněž laika. Kdyby prvorozený odešel z tohoto světla bez zákonných mužských laických dědiců, pak z moci tohoto císařského výnosu přejde právo, hlas a moc oné volby na staršího bratra laika po pravé otcovské sestupné linii a potom na jeho prvorozeného, laika; takovéto nástupnictví – co do uvedeného práva, hlasu a moci – prvorozených synů a dědiců těchto knížat bude uznáváno po všechny časy, ovšem s tou podmínkou a v tom smyslu, že zemře-li kurfiřt nebo jeho prvorozený či starší syn laik a stane se, že zanechá zákonné mužské potomky laiky, kteří však nebudou dostatečného věku, pak jejich poručníkem bude starší bratr onoho prvorozeného, dokud starší z dědiců nedosáhne zákonného věku; chceme a nařizujeme, aby se za zákonný věk u kurfiřta považovalo osmnáct dovršených let a aby se to provždy dodržovalo; dokud se tento věk bude naplňovat, je poručník povinen chopit se v úplnosti a ihned spolu se svou povinností i práva, hlasu a moci i všeho, co s nimi souvisí.

(2) Jestliže se stane, že některé z těchto knížectví bude ve Svaté říši uprázdněno, pak císař či římský král, jenž v té době bude, se o ně bude muset a bude moci postarat jako o majetek, který zákonnou cestou přešel na něj a na říši, a to tak, aby provždy zůstávaly zachovány výsady, práva a zvyklosti našeho Českého království týkající se volby krále – v případě uvolněného trůnu – obyvateli království, protože ti mají právo českého krále volit; tato volba se má provádět podle jejich výsad – při zachování dávného zvyku –, jež obdrželi od svatých římských císařů či králů; nechceme, aby se těmto výsadám čímkoli předcházelo, naopak nařizujeme, aby si nyní i po všechny budoucí doby podržely ohledně svého obsahu i podoby nezpochybňovanou pevnost a platnost.

Kapitola VIII

O svobodě českého krále a obyvatel jeho království

Svatí římscí císařové a králové, naši předchůdci, poshověli kdysi milostivě a učinili ústupek slavným českým králům, našim předkům a předchůdcům, a také Českému království a jeho koruně; chvályhodným zvykem – zachovávaným nepřetržitě po dlouhé časy a předepsaným zvyklostmi jeho uživatelů, a to bez zábrany opačného názoru či přerušování – bylo v tomto království od doby tak dávné, že po jiné dnes není památky, zavedeno, že žádný kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, měšťan, občan, zkrátka žádná osoba v tomto království a na zboží k němu

patřícím, ať se nachází kdekoli a je libovolného stavu, důstojenství, výtečnosti či postavení, nemůže být poháněna ani předváděna a nesmí ani nemůže být po všechny budoucí časy předvolávána před libovolného žalobce nacházejícího se u libovolného soudu mimo toto království neboli nemůže být poháněna jinam než před soud českého krále a soudců královského dvora; a proto tuto výsadu, zvyklost a ústupek na základě císařského vlivu a plné císařské moci s jasným úmyslem obnovujeme a také stvrzujeme a tímto svým provždy platným císařským ustanovením nařizujeme, že kdyby kdokoli z uvedených, ať už kníže, pán, šlechtic, rytíř, man, hradní pán, měšťan, občan či venkovan nebo kterákoli jiná osoba, byl pohnán či byla pohnána v libovolné době k libovolnému soudu mimo řečené České království v jakémkoli případě trestním, občanském či smíšeném nebo ohledně jakéhokoli jednání, naprosto není povinen či povinna uposlechnout nebo se před soudem zodpovídat. Jestliže se přihodí, že proti takto neposlušným či neposlušnému bude libovolný soudce, ustanovený mimo České království a požívající sebevětšího vlivu, soudně postupovat, konat proces a v jakýchkoli uvedených případech či jednáních libovolným způsobem vynášet a vyhlášovat výroky předběžné či konečné, ať jeden výrok či více, pak na základě uvedeného vlivu a výše připomenuté plné císařské moci takovoto půhony, příkazy, jednání a výroky, jakož i exekuce a vše, co by z nich nebo z některého z nich mohlo jakýmkoli způsobem plynout nebo mohlo být na jejich základě uskutečňováno či nastávat, prohlašujeme za zcela neplatné a liché. A přitom výslovně dodáváme a provždy platným císařským výnosem na základě téhož vlivu a výše uvedené plné moci nařizujeme, že tak, jak to bylo neustále zachováno v Českém království od doby tak dávné, že po jiné není památky, právě tak nebude naprosto žádnému knížeti, pánovi, šlechtici, rytíři, manovi, měšťanu, občanu či venkovanovi, zkrátka naprosto žádné osobě neboli obyvateli již víckrát připomenutého Českého království, ať by byl libovolného stavu, výtečnosti, důstojenství či postavení, dovoleno, aby se odvolával k nějakému jinému soudu kvůli jednáním, výrokům předběžným či konečným nebo nařízením českého krále či jeho libovolných soudců, jakož i proti jejich exekucím, které byly proti němu u královského soudu nebo před soudem krále tohoto království či před soudy příslušných soudců učiněny či vyneseny, ať k nim již došlo, nebo teprve v budoucnu mají být vyneseny nebo mají nastat. A rovněž, takováto odvolání neboli apelace – stane-li se, že nějaká budou, proti tomuto nařízení, podána – již samotným tím skutkem pozbývají platnosti a sami odvolávající se vezmou na vědomí, že se svým činem vystavili trestu ztráty svých pří.

Převzato z: Bláhová, M., Mašek, R. (ed.): Karel IV. Státnické dílo. Praha 2003, s. 280-283.

7. Konstituce „Nihil novi“ (1505)

Že bez souhlasu senátorů [radů, konsiliářů] a zemských poslů nesmí být vydány nové konstituce.

Protože obecná práva a veřejné zákony nezavazují jednotlivce, ale všechen národ, proto jsme na tomto radomském sněmu se všemi království našeho preláty, senátory, barony a zemskými posly za spravedlivé a rozumné uznali a také ustanovili, že napříště pro věčné časy nemá být bez společného souhlasu senátorů a zemských poslů ustanoveno námi a našimi nástupci NIC NOVÉHO, co by bylo k újmě a zatížení státu a škodě a křivdě kteréhokoli jednotlivce a [co by směřovalo] ke změně obecného práva a veřejné osoby.

Převzato z: Balík, S. a kol. (ed.): Texty ke studiu obecných dějin státu a práva II. Feudální stát a právo. Praha 1974, s. 363-364.

8. Šlechta, měšťané a rolníci v době reformace – výňatek z knihy Sebastiena Francka Weltbuch; Spiegel und Pilnis des ganzen Erdbodens (1. pol. 16. stol.)

Šlechta, která by dle příkazu božího měla být opravdu šlechetná, která by měla být hrozbou a štítem i útočištěm zbožných lidí, která by měla ochraňovat vdovy a sirotky, je toho pravým opakem a činí vše právě obráceně. Ti, kteří by měli být psy, hlídajícími před ohradou, jsou spíše sami vlky, kteří se násilím zmocňují všeho, čeho jen mohou. A bylo by třeba sebe sama hlídat a býti ve střehu před takovýmito hlídači a ochránci, jejichž šlechetnost už docela pozbyla svého bývalého lesku. Kdysi mělo snad jejich šlechtictví svůj základ v ctnosti, nyní však je dokazují jen pýchou, nádhrou, bohatstvím, rodem a tyraníí. A jako je každý nenávidí a bojí se jich, stejně i oni sami musí se báti a nenáviděti. Jen donašeči a pokrytci jsou jejich přáteli, při čemž ve skutečnosti mají tolik nepřátel, kolik mají čeledí a poddaných.

Nyní však ukazuje poslední selská vzpoura dostatečně, jakou náklonnost a jaké přátelství cítí poddaní ke svým pánům, kteří s nimi takto násilně jednají. Stará šlechta se snažila získat povolnost a ochotu poddaných dobrodiním; a byla to hradba, za níž páni byli bezpečni. Velmi by si také vážila bohatých a zámožných poddaných, které by podporovala dobrým pořádkem, dobrým příkladem a dobrými zákony, neboť by pak poddaní mohli tím více dávat. Nyní však se chce všechno vymlátit násilím, ano, dokonce všechno vzít najednou, nyní se chce k lásce a k dávání nutit; toto však nemůže dlouho obstát, neboť příroda nenávidí přinucení, láska chce mít svobodu, vůle a srdce nechtějí být podmaněny. V celku je každému vštípena svobodným bohem láska ke svobodě, takže raději chceme býti vedeni než vlečeni. Toho však mnozí urození i neurození málo dbají a naopak žádají dnes to, zítra ono; jakým právem, na to se netáží.

...

Šlechtici německé národnosti si o sobě myslí, že jsou dobří k tomu, aby pěstovali honitbu, zahálku, jízdu na koni a lov se sokoly, a velmi se také stydí být obyčejnými občany a podřídit se městskému právu jako druzí měšťané, stydí se provozovat obchod nebo řemeslo nebo se oženit s měšťankou. Utíkají také ze společnosti měšťanské, drží se pohromadě, chtějí být jen ve společnosti sobě rovných a ženiti se jen se sobě rovnými. Jejich obydlím jsou pevné zámky na kopcích, v lesích atd. Vydržují si nádherné domy s početnou čeledí, koňmi, psy a vši možnou nádhrou, mají zvláště honosnou chůzi a kolem sebe vždy celý houf příbuzných (sobě podobným). Svě erby věší v kostelích na zdi a na oltáře. Mnohým se dostalo šlechtictví pouhým rodem a nikoliv, jak tomu bývalo u staré šlechty, ctností a hrdinskými činy. Zvláště chudobu pokládají za hanebnou a vydávají se raději do všemožného nebezpečí, jen aby získali na cti a majetku, což, jak se domnívají, přísluší jejich stavu. Mnozí táhnou do války, za knížaty a pány. Dostane-li se jim tu kořisti, takže se zase bohatí vracejí domů, cítí se vskutku vznešenými. Zřídka chodí přes pole pěšky, neboť to považují pro svůj stav za zahanbující. Jsou-li uraženi nebo napadeni, mstí se zřídka právní cestou, nýbrž mnozí svévolně vyvolávají půtky, vyvolávají boj opovředními listy, vedou válku a mstí se ohněm a loupeží.

Třetím stavem jsou měšťané neboli měšťtí lidé; z nich někteří podléhají císaři, jako je tomu v říšských městech, někteří knížatům, někteří jsou sami pro sebe, jako je tomu ve Švýcarsku a ve svobodných městech. Jejich živnosti jsou rozmanité a jejich výrobky provedeny uměleji než u kteréhokoliv národa na zemi. Jakkoliv kdysi byly barbary, národem neobratným, bez uměleckých schopností, divokým a nezkraceným, válkou žádostivým, přece jsou dnes národem světa známým, bohatým na umění, a k tomu ještě směli a obratní ve veškerém obchodě.

Dále ještě je v mocných svobodných městech a v říšských městech dvojitý lid; obyčejní měšťané a takové rody, které chtějí být poněkud vznešenější a které žijí po šlechtickém způsobu ze svých rent a úroků. Tito lidé netrpí ve své společnosti žádného prostého měšťana, byť by jim svým bohatstvím byl roven; stejně jako šlechta zřídka uzavírají sňatky s nimi, nýbrž každý z nich, kdo se nechce stát vyvrhelem a upadnout do opovržení, žení se rovný s rovným. Přece však vládne u nich právo a žádná strana není druhé podřízena.

...

Pokud jde o slyšení a sloužení mší, je to lid pobožný a pověřivý, který mnoho dá na sloužení mši a často také nutí služky a čeledíny, aby před úsvitem šli na ranní mši. Je laskavý a štědrý při poskytování almužny, živý mnoho žebravých mnichů a jiných duchovních, jichž má takovou spoustu jako málokterý národ. Má také mnoho nadačních kostelů se spoustou kanovníků, biskupů, prelátů, opatů, proboštů, děkanů atd. Také má nemálo nemocnic; a ve městech tu a tam hodně chudých žáků a nehotových kněží, kterým pomáhá stát se skutečnými kněžími. A přesto že jim není příliš nakloněn, přece by každý aspoň jednoho kněze měl rád ve své rodině, domnívaje se, že to spasí celý rod.

...

Čtvrtý stav tvoří lopotící se lid: rolníci, uhlíři, pastýři atd. O jejich obydlích, životě, oděvu, jídle atd. se dobře ví. Je to velmi pracovitý lid, který je onucí každého a který je trvale zatížen a přetížen robotami, různými pracemi, úroky, poplatky, daněmi a cly. Není však proto zbožnější a také ne prostomyslný, nýbrž je to divoký, lstivý, nezkrocený lid. Každému je známo jeho zaměstnání, mravy, služby boží a hospodářství, nejsou však všude stejné, ale jako všude a vždycky: jiný kraj, jiný mrav.

Převzato z: Kol. edit. Chrestomatie k světovým dějinám feudalismu. I. Praha 1962, s. 316-319.